

Література:

1. Демьяненко А.Г. Формирование модели комплексного анализа эффективности внешнеэкономической деятельности предприятия / А.Г. Демьяненко // Экономика, финансы, право. – 2005. – № 2. – с. 22-28.
2. Каплан Роберт С. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию / Каплан Роберт С., Нортон Дейвид П. – 2-е изд., испр. и доп./Пер. с англ. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2006, 512 с.
3. Миролубова Т. В. / Совершенствование внешнеэкономической деятельности предприятий в условиях рыночной экономики: автореф. дис. на получение степени канд. экон. наук./ Т.В. Миролубова – Екатеринбург, 1992.
4. Міжнародний менеджмент. [навч. посібник] / [за редакцією проф. Піддубного О.І.]. – 2-е видання, стереотип. – Х.: ВД «ІНЖЕК» – 2006 – 252 с.
5. Теслюк Н. П. Стратегії підприємства по досягненню конкурентних переваг / Теслюк Н.П. // Экономика, финансы, право. – 2005. – № 11. – С. 17-20.
6. Яковлев А. И. / Усовершенствование методов определения эффективности внешнеэкономической деятельности / Яковлева А.И. // Финансы Украины. – 1998. – № 9. – С. 28-34.

УДК 631.1:637.14

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В АПК: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Рудич А.І. к.е.н., Єгорова О.В. к.е.н.

Полтавська державна аграрна академія

У даній статті розглянуто теоретичні аспекти розвитку інтеграційних процесів в агропромисловому комплексі, визначено проблеми та перспективи розвитку агропромислової інтеграції, зарубіжний досвід організації регіональних кластерів в АПК.

This article is concern theoretical directions of development integration processes in agriculture. It is defined problems and prospects of development of agricultural integration, foreign experience of organization regional clusters in agriculture.

Постановка проблеми. Реальність намірів України щодо вступу до ЄС вимагає поглибленого аналізу й порівняння законодавчо-правових, економічних, соціальних, екологічних та інших вимірів нашої країни з параметрами ЄС, а також оцінки їх відповідності євроінтеграційним принципам і проголошеним світовим співтовариством парадигмі сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні інтеграційні принципи Європи ґрунтуються на таких трьох взаємопов'язаних і взаємозумовлених пріоритетах: структурні зміни господарства; соціальна сфера; навколишнє середовище. До плану дій „Україна – ЄС” відповідно до інтеграційних принципів, включено такі аспекти: нарощення потенціалу економічного зростання шляхом прискорення та інтенсивного впровадження новітніх технологій у сферах виробництва та послуг, піднесення добробуту громадян на основі єдиних для них соціальних стандартів, зміни ролі та значення факторів розвитку.

Як вважають провідні вітчизняні вчені, а саме П.Т. Саблук, Д.І. Мазоренко, М.Ф. Кропивко, Г.К. Броншпак, Н.К. Васильєва, Р.О. Кулик,

В.В. Бакум та інші, ефективним механізмом інтеграційного процесу є кластеризація, яка забезпечує підвищення конкурентоспроможності аграрної економіки [2, 5].

Постановка завдання. Метою статті є вивчення теоретичних аспектів розвитку інтеграційних процесів в АПК, та визначення проблем і перспектив розвитку агропромислової інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агропромислова інтеграція – це об’єктивний процес об’єднання спеціалізованого, пов’язаного спільним виробничим циклом сільськогосподарського і промислового виробництва у єдину систему відтворення. На її розвиток, на нашу думку, значний вплив має рівень технологічної і організаційної єдності взаємопов’язаних підприємств, особливості окремих галузей, специфіка перероблюваної сільськогосподарської продукції, технології її споживання.

Агропромислова інтеграція, означає організаційне поєднання сільськогосподарського і технологічно пов’язаного з ним промислового виробництва, з метою одержання кінцевої продукції з сільськогосподарської сировини і досягнення більшої економічної вигоди [4].

На рівні первинної ланки суспільного виробництва агропромислова інтеграція проявляється у формі агропромислових підприємств, комбінатів, об’єднань, агрофірм. Поряд із низовими агропромисловими формуваннями в межах окремих областей, зон і районів функціонують регіональні агропромислові комплекси. Вони охоплюють сільське господарство окремого регіону та галузі, що забезпечують цей комплекс засобами виробництва, здійснюють надання виробничих послуг та переробляють, зберігають і доставляють продукцію до споживачів.

В умовах реальної інтеграції сільськогосподарського і промислового виробництва створюється додатковий синергетичний ефект, що проявляється у вищій економічній ефективності інтегрованого виробництва порівняно з відокремленим. Джерелами його одержання є істотне зменшення витрат сільськогосподарської продукції за рахунок зведення до мінімуму розриву між її виробництвом і промисловою переробкою; збільшення обсягу виробництва кінцевої продукції за рахунок утилізації нестандартної сільськогосподарської продукції та побічних відходів; скорочення витрат на транспортування продукції до місць переробки на великих переробних підприємствах і на зустрічні заводи продовольчих товарів для споживання місцевим населенням. Слід також зазначити, що агропромислові формування одержують додатковий ефект, що не є складовою синергетичного ефекту, завдяки виробництву і реалізації кінцевої продукції. Адже остання завжди оцінюється вище, ніж сировина, саме завдяки вищій окупності витрат, досягнутій за рахунок споживача. В умовах відокремленого виробництва цей додатковий ефект одержують тільки переробні підприємства, а в умовах поєднання сільськогосподарського і промислового виробництва власниками цього ефекту стають агропромислові формування. Проте сьогодні ситуація на ринку агропромислової продукції, на нашу думку, кардинально протилежна. Це означає, що у виробничому агропромисловому циклі господарство - промисловість-торгівля

розподіл одержаного прибутку на одиницю витрат здійснюється не пропорційно. А це, в свою чергу, вимагає докорінної зміни монополії переробних підприємств і торгівлі кінцевою продукцією на користь аграрного виробника.

До сучасних агропромислових організаційних форм доцільно віднести регіональні формування, господарські агропромислові формування та агроконсорціуми. Регіональні агропромислові формування, це технологічно єдиний виробничо-господарський комплекс з виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції, що управляється та планується як єдине ціле і функціонує як юридична особа на принципах повної самоокупності та самофінансування. До складу цих формувань входять аграрні підприємства, міжгосподарські підприємства, підприємства з переробки сільськогосподарської продукції, заготівельні організації й підприємства споживчої кооперації, різні агросервісні підприємства та торговельні формування. Головне завдання регіональних агропромислових формувань полягає в забезпеченні місцевого населення сільсько-господарською продукцією у свіжому і переробленому вигляді, координації зусиль усіх учасників з метою забезпечення збалансованого розвитку агропромислового виробництва, зростання його прибутковості та ефективного вирішення соціальних проблем регіону. Проте в цих формуваннях переважали адміністративні методи управління і більшість з них виявилися не готовими до швидких змін у ринковому середовищі.

Закономірним явищем у цьому процесі є виникнення більш досконалої форми регіонального агропромислового формування – асоціації. Агропромислові асоціації є добровільними об'єднаннями підприємств на базі головного підприємства – молокозаводу (маслозаводу) або м'ясокомбінату, за якими зберігається господарська самостійність і право юридичної особи. Усе це штовхає сільськогосподарських товаровиробників на створення своїх переробних виробництв і розвиток власної торговельної мережі. Цей процес має як позитивні так і негативні риси. Позитивні в тому, що із збільшенням кількості агрофірм створюється конкурентне середовище у сфері переробки продукції, яке змушуватиме переробні підприємства інтегруватися з постачальниками сировини на взаємній економічній вигоді, а негативні – проявляються у низькому технічному й технологічному рівні переробки продукції, оскільки побудовані ними малопотужні цехи не забезпечують глибини переробки (переробка побічної продукції). І, як наслідок, на таких виробництвах вища собівартість продукції і відповідно нижча її якість. Тому перспективним є розвиток агропромислової інтеграції шляхом кооперації з метою будівництва спільного промислового підприємства для переробки виробленої продукції [3].

В цьому переконує досвід країн Західної Європи і США. У Сполучених Штатах переробні кооперативи розподіляють не прибуток, а грошовий дохід від реалізації молочної продукції відповідно до встановленого співвідношення дольової участі у виробництві цієї продукції кожного з учасників. Наприклад, при ціні за 1л молока 79,0 центів фермер одержує 46,6% виручки, переробне підприємство 26,5% плюс 1,9% нагромадження, молочна корпорація 3,8% і торгівля 21,2%. Такий підхід до розподілу результатів сумісної діяль-

ності інтегрованого виробництва відбиває роль кожної технологічної ланки у створенні кінцевої продукції.

У перспективі агропромислової інтеграція, на нашу думку, буде розвиватися у напрямі створення агрофірм у формі агропромислових об'єднань, агрохолдингів, агрокластерів, до складу яких можуть входити аграрні, переробні й торгівельні підприємства різних форм власності та форм господарювання, зберігаючи при цьому статус юридичної особи. Головне в системі цих відносин – механізм розподілу прибутку від сумісної діяльності пропорційно вкладеним засобам у спільний захід [5].

Необхідною умовою ефективного функціонування агроконсорціумів є самостійне або за домовленістю споживачів встановлення цін на продукцію власного виробництва. Економічну ефективність характеризує дві системи показників. До першої групи включають показники які узагальнено розкривають ефект роботи підприємства в цілому: маса прибутку; рівень рентабельності продажу; норма прибутку на авансований капітал; норма прибутку на власний капітал; ефективність інвестицій на створення консорціуму, оцінена методом чистої поточної вартості.

Друга група показників визначає ефект діяльності для кожного окремого члена консорціуму, сюди відносять:

1) масу прибутку, яку одержано кожним учасником пропорційно частці вкладених коштів на створення статутного фонду. Для визначення цього показника спочатку розраховують суму прибутку, що розподіляється між засновниками:

$$Pr = Pv - B_{\text{ц}} - Pb - \Phi_k, \quad (1)$$

де Pv – валовий прибуток агроконсорціуму;

$B_{\text{ц}}$ – відрахування на благодійні цілі;

Pb – платежі до бюджету;

Φ_k – відрахування у фонди консорціуму;

2) обчислюють масу прибутку, що направляється відповідному засновнику:

$$Pz = Pr \times \frac{V_{\text{зас}}}{C_{\text{ф}}}, \quad (2)$$

де $V_{\text{зас}}$ – витрати засновника на формування статутного капіталу;

$C_{\text{ф}}$ – статутний фонд агроконсорціуму;

- строк окупності вкладених засновником коштів.

Із збільшенням кількості консорціумів, нагромадженням досвіду та роботи може виникнути необхідність у створенні асоціації консорціумів на державному рівні суто на добровільних засадах.

Проте сьогодні стан та тенденції сфер АПК обумовлені процесами глобалізації, потребують нових інноваційних підходів до комплексного соціально-економічного розвитку підприємств, формувань, галузей та територій. Тому й виникає необхідність пошуку нових можливостей використання в Україні систем господарювання. Суттєвою перешкодою економічному розвитку агропромислового виробництва в нашій країні є недостатня інтеграція,

слабкість інтеграційних зв'язків між виробниками сировини, переробними підприємствами і науковими установами.

В розвинених країнах це долається шляхом створення кластерів – об'єднань з урахуванням галузевих ознак. На ринку в даному випадку конкурує не окреме підприємство, а їх комплекс – кластер. Кластери зарекомендували себе як активні „точки зростання” економіки [5].

При функціонуванні кластерів, як зазначає М.Ф.Кропивко, проявляється синергетичний ефект від взаємодії підприємств, які взаємопов'язані випуском певного виду продукції. В кластері передусім забезпечується об'єднання зусиль підприємств, органів управління, суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності на конкретній території, що дає переваги у конкурентній боротьбі, сприяє впровадженню інновацій і раціональній організації постачання, виробництва й збуту, завдяки підвищенню конкурентоспроможності продукції, проведення гнучкої політики, яка необхідна в умовах сучасної ринкової кон'юнктури. Можливість одержання кращих економічних результатів у кластері досягається за рахунок використання переважно горизонтальних зв'язків, спеціалізації та компліментарності учасників, структурно-функціональної взаємодоповнюваності їх у виробничому процесі [2].

Низка вчених відносить до кластерних систем і кооперативно-господарські об'єднання малого, середнього та великого бізнесу з радіальною структурою, для яких характерним є: наявність великого підприємства-лідера, яке визначає господарську, інноваційну та інші стратегії розвитку, стійкість господарських зв'язків учасників системи у рамках її виробничих програм, чітко виділений інтегруючий фактор.

На відміну від звичайних форм коопераційно-господарських взаємодій малого, середнього і великого бізнесу кластерні системи характеризуються наступними особливостями:

- стійкістю господарських зв'язків підприємств-учасників кластерної системи, домінуючим значенням цих зв'язків для більшості учасників;
- довговічною координацією взаємодії учасників системи в рамках її виробничих програм, інноваційних процесів, основних систем управління, контролю якості тощо [3].

Висновки. Обґрунтування та розробка моделей агропромислових кластерів області передбачає їх апробацію в декількох регіонах, з подальшим впровадженням в країні в цілому. На початку такої роботи постає необхідність у проведенні кластерно-економічного аналізу за такими аспектами: розробка схем тих економічно-ефективних кластерів, які доцільно сформувати на території тієї чи іншої області країни; визначити ланки, які варто формувати при створенні того чи іншого кластера для виробництва певного виду агропромислової продукції. Кластери створюються географічно сконцентрованою групою підприємств, які об'єднані одним життєвим циклом продукції, проте виконують різні виробничі функції – від виробництва сільськогосподарської сировини до реалізації готової продукції, а також наукове забезпечення всіх процесів.

Співробітництво підприємств регіонального АПК в межах кластерів

сприяє появі потужного локального синергетичного ефекту від ефективної взаємодії в трикутнику „держава – наука – бізнес”, завдяки чому проект від ідеї до реалізації проходить за максимально короткий проміжок часу.

Особливості організації регіональних кластерів в АПК, на нашу думку, зводяться до наступного:

1) вдосконалення існуючих зв'язків між підприємствами АПК на регіональному рівні та розробка рекомендацій для перетворення потенційного кластера в реально функціонуючий, що забезпечить максимальну реалізацію конкуренції в регіоні;

2) функціонуючі на рівні регіону провідні галузі АПК недостатньо співпрацюють, таким чином постає необхідність виділити потенційно вигідні взаємозв'язки для формування ланцюга взаємозалежності галузей;

3) у деяких регіонах наявні загальні знання стосовно кластеризації необхідно ідентифікувати та визначити найефективнішу для розвитку цих процесів галузь.

Важливою передумовою при створенні агропромислових кластерів є застосування з боку органів державної влади законодавчого й адміністративного впливу, спрямованого на забезпеченість спільності інтересів для створення умов прояву ініціативи керівництва регіону, місцевих підприємницьких структур і наукових організацій аграрної галузі, з метою активізації діяльності та підтримки ініціативи регіону при формуванні кластерних структур.

Література:

1. Камінська В.В. Формування локального інтеграційного кластера на виробництві та переробці молока / В.В.Камінська // Економіка АПК. – 2011. – № 3. – С. 95-102.

2. Кропивко М.Ф. Особливості формування регіональних агро-промислових кластерів / М.Ф. Кропивко, Д.І. Мазоренко, І.О. Белебега, В.В. Бакум // Економіка АПК. – 2008. – № 10. – С. 7-15.

3. Кулик Р.О. Особливості формування кластерних структур / Р.О. Кулик // Економіка АПК. – 2008. – № 9. – С. 69-71.

4. Саблук П.Т. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П.Т.Саблук, М.Ф.Кропивко // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С. 3-13.

5. Соломонко Д.О. Розвиток аграрного сектору регіону на основі кластерного підходу / Д.О. Соломонко // Економіка АПК. – 2008. – № 3. – С. 60-66.

УДК 631.164:637.52:658.26

ПРОГРАМУВАННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ НА М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Мирна О.В., к.е.н.

Полтавська державна аграрна академія

В статті «Програмування енергоефективності та енергозбереження на м'ясопереробних підприємствах» проаналізовано існуючі заходи з підвищення енергоефективності. Визначено альтернативні джерела фінансування енергозберігаючих заходів і технологій та можливі наслідки їх впровадження на м'ясопереробних підприємствах.